

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻԻ 11

15 Սեպտեմբեր 1898

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՍՊԱՐԱՆ.

ՃԻՎԷԼԷԿԵԱՆ

Պայք Այն Չամուրեթի Թիւ 20

1898

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

—==—

- 1 Անանիա Նարեկացի.
- 2 Յաղագս հուրեան Աստուծոյ.
- 3 Հատուկոտորք Ս. Պատարագին եւ ժամերու մատուցման Բրիտոնեան մատուղ տըսց մեջ.
- 4 «Պատկեր» հանդեսն.
- 5 Օրեհաղրութիւն Յամանեան ըստ ծիսի Աննափետայ.
- 6 ՎԱՐԲ Ս. ՄՈՆԻԲԱՅԻ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Վ. ԱԲԻԿԵԱՆ.

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Դ Ե Ս Կ Ի Ս Ա Մ Ս Ե Ա Յ

ԻՃՃԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԹԻՒ 11

15 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1898

ԱՆԱՆԻԱ ՆԱՐԵԿԱՑԻ

(Շարունակութիւն տես քիւ 10)

Արդ զու յորժամ բռնագատես զընութիւնդ, եւ ոչ գայ զղջումն, այսպիսի բանիւք պատճառս տուր աղօթից, յայնժամ զղջանայ սիրտդ եւ արտասուես, եւ բազում անգամ յայսպիսի պատճառէ գայ զղջումն՝ որ ի գրի ոչ է պարտ արկանել. բայց ջան մեծ կա՛լ՝ եւ ի չնորհն վարդապետիս, մինչ զեռ ոչ լինիս թաղաւորել ի վերայ չնորհն, ոչ կարես ածել արտօսը, բայց եթէ պատճառաւ. իսկ յորժամ առեալ զչնորհն ընտանացիս, այնուհետեւ ոչ կարօտանաս օրինակաց եւ պատճառի. այլ ի չնորհն ուսեալ արտասուես սովորութեամբ. Եւ մի՛ փոքր համարիր զչնորհ զղջման, այլ մեծաւ փութով ջանացիր խնդրեալ յԱստուծոյ՝ մինչեւ առնուս. քանզի որպէս ասաց Տէրն. «Արքայութիւն ի ներքս ի ձեզ է». այն արտասուան է որ յինքննէ ելանէ եւ մաքրէ զհոգին ի մեղաց, եւ զԱստուած ի գթութիւն խոնարհեցուցանէ. քանզի որպէս ի սաստիկ հուեալ անձրեւաց՝ հանդարտութիւն լինի եւ ջեր դործի, այսպէս եւ ի վիժել արտասուաց՝ մութն մեղաց փարատի. Եւ որպէս ի սաստիկ հոգմոյ ցրուին ամպք, եւ խափանին անձրեւք, այս-

պէս եւ ի չարութենէ վարուց խափանին շնորհք արտասուաց ։
 Եւ որպէս յիւզոյ պակասեին՝ չիջանին լապտերք, այսպէս եւ ի
 պակասել զղջման շնորհին՝ միտքն քարանայ ։ Եւ որպէս յոռ-
 վութիւն ձիթոյ՝ զլապտերս պայծառացուցանէ, այսպէս եւ
 շնորհք արտասուաց բորբոքեն առ Աստուած ։ Եւ որպէս ի ճա-
 ռագայթից արեգականն հալին սառնամանիք ձմերայնոյ՝ այսպէս
 եւ յարտասուաց զուարճանայ հոգին ։ Եւ որպէս ջուր աճեցու-
 ցանէ զտունկս, այսպէս եւ արտասուք զշնորհս հոգւոյն ։ Եւ
 որպէս ոսկի ի լոփս մտեալ՝ առաւել որբաւոյն լինի, այսպէս
 զշնորհս արտասուաց ընդունելով հոգւոյն՝ առաւել լուսաւորի ։
 Եւ որպէս ղերաչտացեալ երկիր՝ կակղեն էջք անձրեաց, եւ
 զերկաթ՝ բռնութիւն հրոյ, այսպէս եւ ջերմին արտասուք
 վերստին նորոգէ զհոգին եւ լուսաւորէ ։ Եւ որպէս երկաթ
 մտեալ ի հուր կայծակունա արձակէ, այսպէս եւ շնորհք ար-
 տասուաց բորբոքեն զսէրն առ Աստուած ։ Եւ որպէս մթին
 դիշերի լոյս բերեալ՝ զաչս աստղս առնէ, այսպէս եւ արտա-
 սուք զաչս հոգւոյն սրտոսն եւ իմացուն առնէ ։ Եւ զոր օրի-
 նակ խունկ անուշահոտ է, այլ յայնժամ առաւել բորբոքէ զա-
 նուշահոտութիւն յորժամ ի հուր մերձենայ, այսպէս եւ աղօթք
 առաւել լաւագոյն են յորժամ արտասուօք մատուցանեն ։ Եւ
 որպէս նետ ի գրկաց ոստուցեալ զթշնամին վիրաւորէ, այսպէս
 եւ արտասուք յաչաց ցօղեալ՝ զստամանայ վիրաւորէ ։ Եւ որպէս
 ննջէ ոք ի քուն թանձրութեան եւ ձայն որոտման զարթու-
 ցանէ զնա, այսպէս եւ շնորհք արտասուաց զմեղկութիւն
 դարթուցանէ ։ Եւ զոր օրինակ մխիթարէ զսգաւոր եկաւորու-
 թիւն բարեկամաց, այսպէս զտրտմեալ եւ զվատեալ հոգի
 վանս մեղաց՝ մխիթարեն շնորհք արտասուաց ։ Եւ որպէս ջուր
 զհուր չիջուցանէ, այսպէս չիջուցանեն արտասուք՝ զզօրու-
 թիւն մեղաց ։ Եւ որպէս այրի եղէզն ի սաստկութենէ հրոյ,
 այսպէս այրի փուշ մեղաց ի զօրութենէ արտասուաց ։ Եւ զոր
 օրինակ մարմին խոցեալ ի սրոյ ընդունելով զգեզ տանու
 բժշկութեան, այսպէս եւ հոգի խոցուեալ բժշկի ի ձեռն ար-
 տասուաց ։ Եւ որպէս փռչի հալածի ի սաստկութենէ հողմոյ,
 այսպէս հալածին մեղք ի զօրութենէ արտասուաց ։ Եւ որպէս
 երկիր անջրդի բուսուցանէ փուշ եւ տատաակ այրելիս հրոյ,
 այսպէս եւ միտք անգեղջք բղխեն յոլովութիւն ակաթից ։ Եւ
 որպէս անդաստան ջրարբի յօրինէ տոռուս եւ ծաղիկս զանա-
 զանա, այսպէս եւ հոգի որ ունի շնորհս արտասուաց՝ յօրինէ

առաքինութիւնս բազումս : Եւ որպէս մոմ որ հալի ի հրոյ, այսպէս հալին մեղք ի զօրութենէ արտասուաց : Եւ որպէս ջերմութիւն հարաւոյ առնէ դարուն ձմերայնոյ, այսպէս հալէ զձմեռն մեղաց աղօթք՝ որ լի է արտասուօք : Եւ որպէս մուկն դիշերոյ հալածի ի ճառագայթից արեգական, այսպէս խաւար մեղաց փարատի ի զօրութենէ արտասուաց : Եւ որպէս ծառ ընդունելով ջուր՝ զարմատն ի խորս արձակէ, եւ պնդեալ ի գործս երկրի (ի ծոց, ի գոգս?) ի բռնութենէ հողմոց հաստատուն կայ, այսպէս հոգի ընդունելով զարտասուս՝ հաստատի եւ զօրանայ ընդդէմ պարբերական խորհրդոց : Եւ զոր օրինակ ջուր ցուրտ յաւուրս տօթոյ ամառայնոյ զովացուցանէ զպապակեալն ի ծարաւոյ, այսպէս զովանայ հոգին տրտմեալ եւ լքեալ ի զօրութենէ արտասուաց : Եւ որպէս ակոյեան դարհուրեալ փախչի ի յաղթող պատերազմովէ, այսպէս ոտխն մեր սատանայ հալածի յաղօթից որ լի է արտասուօք : Եւ որպէս աւետիք բարեկամաց ուրախ առնէ զսիրտս, այսպէս եւ արտասուք մշանջնաւոր ուրախութիւն առնէ հոգւոյ, եւ որպէս աղ՝ համեմիչ է նեխութեան, այսպէս եւ խորհուրդք խաւարեալք յերկրաւոր զօսանաց, համեմին եւ որբին յաղօթից որ լի է արտասուօք : Եւ զոր օրինակ աղէխարչեալք յաւուրս տօթոյ ամառայնոյ, ապա առեալ ջուր եւ սրսկեալ յերեսս, զուարթացեալ թափի յիմարութիւն : Եւ որպէս ծաղիկ անուշահոտ ուրախ առնէ զքիմս, այսպէս ուրախ լինի ոգի տրտմեալ եւ վնասեալ ի զօրութենէ արտասուաց : Եւ որպէս պարիսպ ամբողջութիւն Է քաղաքի, այսպէս եւ պարսպէ զհոգին ի նեախց սատանայի աղօթք՝ որ լի է արտասուօք : Եւ զոր օրինակ չքաւորեալ ոք յօգնողէ՝ եւ հալածեալ ի թշնամեաց՝ ուրախ լինի յերեւել օգնականին : Եւ որպէս եւ հոգի յաղթեալ ի զիւաց եւ նկուն եղեալ ի խորհրդոց՝ քաջալերի եւ ուրախ լինի ի զօրութենէ արտասուաց :

Արդ՝ թէպէտեւ ունիմ չնորհո զզջման եւ արտասուաց՝ սակայն ցանկտմ եւ փափաքիմ նմա ըստ ներքին մարդոյն : Վասն այնորիկ յաճախ արարի նմա զգուշութիւն, զի չիք ինչ այսպէս սիրելի Աստուծոյ՝ որպէս զարտասուս ի սուրբ սրտէ : Եւ քանզի որ անկան ի հաճոյցն Աստուծոյ ի ձեռն արտասուաց կանգնեցան, որպէս Դաւիթ յետ պոռնկութեան եւ սպանութեան ի ձեռն արտասուացն սրբեցաւ որ լայր զամենայն դիշեր ի մահիճան իւր, վասն որոյ ասէր Աստուած. «Վասն Դաւիթի

ծառայի իմոյ վերականգնու եղէց քաղաքից Երուսաղեմի » (Դ. Թագ. ԺԹ. 34) , վասն արտասուացն կրկին մարգարէականն չնորհին արժանի եղեւ : Նոյնպէս եւ Պետրոս յետ ուրացու-թեան ելաց դառնապէս եւ առաքելական չնորհքն մնացին : Եւ պոռնիկն ի տան Սիմոնի որ արտասուօք թանալով զսուրբ դարչապարսն Տեառն, առնոյր զԹողութիւն մեղաց : Այլ ար-տասուս ոչ զայն ասեմ որ դիպուածով առնէ ըստ պատահման, այլ զայն որ մեծաւ ջանիւ չնորհ ստանայ՝ եւ զինքն իւր գործ առնէ : Քանզի Մարգարէն ոչ ասաց թէ լացի մի անգամ կամ երկիցս, այլ թէ զամենայն գիշերս : Նաեւ ոսկաւ արտասուքն բարի է, եւ պատճառ փրկութեան, այլ ոչ որպէս զայն որ հանապազ առնէ՝ եւ չնորհ ստանայ : Այլ եթէ կամիս որ չնորհք զզմանն արմատանայ ի քեզ՝ յանօգուտ զբաղմանց զգուշացիր որ ի պատճառանայ իմիք չնորհն չիջանի . որպէս ասէ Առաքեալն. « Զհոգին մի՛ չիջուցանէք » . եւ աւուր աւուր խափանել մի՛ սովորիր, այլ որպէս պարտս հատո՞ զժամադիր աղօթից քոյ : Եւ յորժամ միտքդ զբօսեալ լինի՝ եւ կամիս ածել ի զշնչման, դու որպէս այլոյ ումեք՝ անձին քում ան արկանելով. ոչ յիշես զանեղ հնչիւն փողոյն եւ զահաղին բար-բառ հրեշտակացն, զծովացեալ հրոյն բորբոքումն եւ ընդ ամե-նայն տիեզերս տարածումն, զվերանալն լուսեղէն ամպօք ար-դարոցն եւ զմեալ խաւարամած կորստեամբ մեղաւորացն, զգումարեւն ամենայն տիեզերացն եւ տալ համար բանից եւ գործոց յանեղ աւուրն համառօտի, որ օրն է մեծ եւ երեւելի . յորում ընտրին հատածք բաժինք, եւ երեւին քաջ նահատակք եւ առաքելիք, եւ հանապազ քնդ Տեառն լինին . արդ զա-տաստանն Աստուծոյ աներեւոյթ միայն գրեալ եւ ծածկեալ է ի մարդկանէ . պարտ է հանապազ զմտաւ ածել, եւ հանա-պազ առաջի աչացն նկարել՝ որ միտքն զարհուրի :

Եւ օրինակ զայս արած, զաղքատն որ ի ժամանակի նո-րայմաթին (քերեւս որայմաթին=հնձոց). զխմրդ ընթանան յարտս եւ ի կալս , յայգիս եւ ի հնձանս եւ խնդրեն ողորմութիւն՝ յորժամ պատւոն ի զրախաթն, եւ գինին ի հնձանս. իսկ յորժամ ժողովեն եւ լինի ընդ զրօք եւ ընդ մատանեաւ, յայնժամ թէ-պէտեւ առնեն ողորմութիւն, զժուարաւ լինի . օրինակ է այդ այժմու կենացս, որ մինչդեռ կենդանի ես , եւ ոչ է քակեալ պաշտօն արարածոցս , կարո՞ղ ես ժողովիլ եւ առնել ողորմու-թիւն, իսկ յորժամ հասանի վճիռ զառատատանին , եւ փախի

դուռն առագաստին , այնուհետեւ ոչ է ողորմութիւն , այլ վարձք իւրաքանչիւր , եւ զործք առաջի նորա : Վասն այնորիկ ասէ Առաքեալն . « Մատիցուք այսուհետեւ համարձակութեամբ առաջի ակոռոյ շնորհաց նորա եւ խնդրեսցուք զողորմութիւն ի դէպ ժամանակի » : Աստ ակոռ շնորհաց է , եթէ մատչիս խնդրես , առնուա ողորմութիւն , քանզի դէպ ժամանակ է , իսկ անդ՝ ոչ է ակոռ շնորհաց այլ ակոռ դատաստանի , թէպէտեւ խնդրես՝ ոչ առնուա ողորմութիւն . քանզի ոչ է ի դէպ ժամանակի : Իսկ յայժմու կենցաղոյս ո՛վ է աղքատագոյն քան զՍարեիթացի այրին , որ բռամբ լի ալիւր ունէր , եւ նա ողորմութիւն արար , եւ զնդիա կերակրեաց : Իսկ բազմազուծն Արաշամ որ վասն Սոգոմայեցւոցն էր բարեխօս զի ապրեսցին , մեծատունն որ աղաչեաց զնա վասն կաթ մի ջրոյ՝ ոչ բարեխօսեաց . վասն այսորիկ եւ դու , մինչդեռ այսօրդ առաջի կայ՝ պնդեա՛ իրեւ այր զմէջ քո , մինչդեռ կամակոր նաւես յերկրի ի նաւաբեկութենէ(?) այժմ փութացիր ստանալ դամենայն առաքինութիւն , եւ ջանա՛ դտանել զշնորհս զղջման : Վասն այնորիկ է շնորհն արտասուաց պատուական՝ զի յամենայն ժամ ոչ կարես ողորմութիւն առնել , կամ չահել զեղբարս , իսկ արտասուել կարես , զի արտասուաց նիւթն առ քեզ է եւ ոչ ուստեք է եկամուտ :

(Շարայարելի)

ԳՐԻԳՈՐ Վ. ԱՇԸԳԵԱՆ

ՅԱՂԱԳՍ ԷՈՒԹԵԱՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

(Շարունակութիւն տես քիւ 9)

Անհրաժեշտ բան է որ մի ոմն եղած լինի այս ամէն իրաց եղելութեան պատճառ, եւ այնպիսին՝ անպատճառ մի այնպիսի կարողութեամբ, իմաստութեամբ, գիտութեամբ օժտեալ լինելու է, որ յանհունս գերազանցէ զմարդ. նա պէտք է եղած լինի զլսուլին անհամեմատաբար նախապատիւ եւ կարող քան զմարդ, վասն զի ամենայն ինչ զոր ստեղծած է ըստ ամենայնի նպատաւոր է մեզ, եւն. . . . Այս եւ ասոր նման մտածմունքներով հանապաղ պատեալ պաշարեալ էր միտքս ձեր ի հռաստառնէ այսր գտլէն եւ տիեզերաց ստեղծողը մեզի ծանուցանելէն յառաջ :

Ահաւասիկ թէ որպիսի պարզութեամբ համոզուած էր մի գոհնիկ հեթանոս, Աստուծոյ էութեան նկատմամբ : Առաւել բացայայտ եղրափակելու համար, թէ զործը ենթադրէ զպատճառն, «effectus supponit Causam», առաջի աչաց ունենանք մի ենթադրութիւն. երեւակայինք որ ի խորս ծովու ալեաց եւ խռովութեանց կամք : Ծովը յուզեալ, երկինքն լիովորկաբեկ ամպերով պատեալ, նաւափայտն արզէն մերձ է յընկմիլ, յուսահատութիւնը իւր զազաթնակէտին հասեալ. վերջապէս մի այսպիսի վիճակէ՝ որ եւ է բարեբախտութեամբ զերծեալ՝ ալեաց միջոցաւ մի օտար ամայի կղզի աչքերնիս բանանք, ուրանօր մեզի անապատ թուի : Մեր առաջին մտածմունքն՝ յետ ուշաբերուելոյ ու կազդուրուելոյ Ֆիզիքապէս ու բարոյապէս, է՝ չնորակալութիւն մատուցանել նմա, որն իւր նախախնամութեամբ ազատեաց : Սակայն եւ այնպէս հետոյ նշաններէն յայտնուի որ սոյն կղզւոյն մէջ մարդ կայ : Արդ՝ զիցուք թէ յետ այնքան ապարդիւն խնդրանաց, առ ի գտանել, ինչ որ չինեալ լինի մարդկային ձեռօք, ենթադրենք ի հռուստ տեսանել մի գեղեցկակերտ շինուած : Մեր սիրտը կը բարախէ մեզ նման մի բանական արարած գտնալու յուսով, բնակիչ սոյն կղզւոյն : Ապահով ենք ամենայն վատահոլութեամբ մարդու ներկայութեան մասին թէպէտեւ զինքն ամենեւին չտեսանեմք

եւս : Ի տեսանել զգեղօրինակ կառուցեալ պալատան, ըստ օրինի զարդարեալ, միթէ կարելի է տարակուսիլ որ մարդու բանական մտաց արդասիք չէ այդ պալատն, այլ դիպուածով սոյն շինուածն անդ կը գտնուի : Ապա ուրեմն՝ եթէ այդպէս ընական է եւ զիւրին եզրակացուցանել մարդուս էութիւնն նորա ձեւագործի էութիւնէն, եւս առաւել՝ ուրեմն պարտ է եւ կարող ենք եզրակացուցանել Աստուծոյ էութիւնն, նորա արարածոց, մեծամեծ զործոց սքանչելի էութենէն :

Շատ է, նոյն իսկ ամենահէք արարածոց էութիւնն, ամենանաւաստ զօրծն առ ի համոզել զմեզ նկատմամբ էութեան Աստուծոյ :

Ոմն զրպարտուեցաւ իբրեւ անաստուած, նա ցուցանելու համար որ ինքն այդպիսի ամբարշտութեան չէ հասած, ուրիշ բան չըբաւ, եթէ ոչ գեանէն մի շիւղ առնուլ եւ աղաղակել, ինչպէս կարող եմ ես անաստուած լինել, ինչպէս կարող եմ ես տարակուսիլ Աստուծոյ էութեան վերայ, մինչդեռ այս յարդի շիւղն իսկ բաւական է զիս համոզելու առ այդ :

Կարելի է ուրեմն երկբայել, մտածելով առաջի աչաց ունելով ոչ թէ շիւղ մի այլ լուսնոյակ աշխարհը : Ինչպէս կարելի էր աշխարհքը դալ ի զոյութիւն առանց մի ամենակարող Պատճառի : Ապա ուրեմն արարածք յայտնապէս ցուցանեն Արարչին էութիւնը : « Զի անհրեւոյթք նորա ի սկզբանէ աշխարհի արարածովքս իմացեալ տեսանին . այսինքն է՝ մշտնջենաւորութիւն եւ զօրութիւն եւ Աստուածութիւն նորա »

ՍԱՐԳԻՍ ՎՐԴՊ. ՏԷՐ ԱՔՐԱՀԱՄԵԱՆ

Ժողովրդապետ յԱրտաւուն

Շախկին Աշակերտ Հայկազնեան

Վարժարանի Հոովմայ

Արտաւուն, 20 Հոկտեմբեր 1897

ՀԱՏՈՒԿՈՏՈՐՔ

Ս. ՊԱՏԱՐԱԳԻՆ ԵՒ ԺԱՄԵՐՈՒ ՄԱՏՈՒՑՄԱՆ

ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏԱՂ ՏԻՈՑ ՄԵՋ

Քրիստոնէութեան առ հասարակ Պատարագամատոյցք՝ որ-
չափ ալ բազմութիւն՝ ամենապարզ հիման վրայ բարձրացած
չէնքեր՝ կամ պայծառ ենթակայի մը՝ յիշող հիւսկէն գեղար-
ուեստներ են . այս պարզութիւն եւ պայծառութիւն մեծ զիւ-
րութիւն կ'ընծայեն մեր առաջիկայ քննութեանց :

Ամենն ալ գրեթէ սկզբնական յատուկ մաս մ'ունին, հրա-
հանգիչ կամ պատրաստիչ . յառաջաբան մ'ըսենք . Երկրորդ
մասն է Վերաբերումն կամ Ընծայումն . Երրորդն՝ Տէրունի
բանն եւ կոչումն Հոգւոյն Սրբոյ . Զորրորդն՝ բեկումն հացին
եւ Ս. Սկիհին մէջ ձգուիլն . Հինգերորդ՝ հաղորդութիւն եւ
գոհութիւն :

Այս զխաւոր կամ հիմնական կէտերուն վրայ զարդեր եւ
փառքեր ի յաջորդել զարուց հիւսուած ու ձգուած են . Հա-
կիրճ բազդատութեամբ կրնանք վստահաբար տեսնել թէ Առա-
քելոց եւ անոնց անմիջապէս յաջորդաց Պատարագամատոյցք
ամենապարզ (եւ բերանացի) էին . յարմար այն ամեն ազգաց՝
առ որս Ս. Աւետարանին բանն կը տանէին :

Առաքեալք եւ Առաքելական Հարք զբաւոր Պատարագա-
մատոյց կամ լաւ եւս Խորհրդատետր կոչուած գիրք չունէին,
եւ պիտոյ իսկ չէր . բերանացի էին իրենց պատարագի աղօթք,
ուստի առանց իւրաքանչիւր պահուն պատշաճ եւ հարկաւոր
աղօթից նիւթն փոխելու՝ շարադրութիւնն եւ խօսքին կարգն՝
ձեւն եւ չափն որչափ ուզէին կը փոխէին :

Այս ըսածնիս ձրի չէ . եւ որպէս զի լաւ եւս պարզաբանի
մեր առաջադրեալն՝ տեսնենք թէ ի՞նչ եւ ի՞նչպէս էին նախկին
հաւատացելոց ժողովք :

Նախկին հաւատացեալք Կիւրակէ օրերն միայն կը հաւա-
քուէին ի Ժողով, եւ ժողովն համանիչ էր զՀացն բեկանելուն՝
որ է Ս. Պատարագն :

Միայն կիւրակէ օրերուն այսպէս Ս. Պատարազին մատուցուելուն վկայք՝ կրնամք ըսել թէ խնդրուածէն աւելի են, Երկոտաւան Առաքելոյ Վարդապետարանն՝ Քրիստոնէութեան խանձարոց վաւերական Գիրքն՝ կ'ըսէ. « Ըստ կիւրակէի Տեառն ժողովեալ՝ բեկէք հայ եւ զոհացարուք. խոստովան ըսալ զմեզս ձեր, զի սուրբ պատարազն ձեր եղիցի » : Ս. Յուստինոս վկայ առաջին դարուն ջատագովն Քրիստոնէութեան՝ կ'ըսէ. « Բայց զարեգականն ասացեալ օր՝ ամենեցուն ըստ քաղաքաց եւ զիւզորէից բնակելոց՝ ի նոյն տեղի լինի ժողովել . եւ պրակք առաքելոց եւ պիւրք Մարգարէից լինին ընթերցեալ . . . » եւ ապա կը մատուցուին Ընծայքն : Ս. Իգնատիոս առ Զմիւռնիացիս՝ պատուական այլ քիչ մը խրթին բացատրութեամբ՝ (մեզ համար մանաւանդ՝ զի ժամանակաւ հեռի ենք) կիւրակէից այս բարձրութիւնն կը նշանակէ . « Իբրեւ եկն մօտ առ որս ընդ Պետրոսի էին՝ ասէ. չօշափեցէք եւ տեսէք , զի ոչ եմ առանց մարմնոյ ոգի : Եւ չօշափեցին եւ հաւատացին, ապահովեալ ի մարմինն նորա եւ յոգի : » Այս վերջին բառերն կրնանք կարգալ՝ մարմնով եւ հոգեով նորա ապահովեալ :

Իգնատիոսի վկային այս խօսքերուն կիւրակէից հացին բեկման համար ըլլալուն՝ կրնանք համոզուիլ՝ երբ ուշադիր կարդանք Աւետարանքն, Վասն զի Փրկչին այդ խօսքն յարութեան Միաշաքարթի (կիւրակէ) օրն է. յորում Առաքեալք ժողովեալ էին : Աւետարանի մէջ նման խօսքն կը տեսնուի՝ Փրկչին Թովմայի անհաւանութիւնն յանդիմանելով. այս ալ դարձեալ միաշաքարթին է. « եւ յետ ութ աւուր դարձեալ էին ի ցեթքս (Ժողովեալ) աշակերտքն » : Ըստ մեկնչաց առ հասարակ՝ Յիսուսի երեւումն ընդհանուր աշակերտացն՝ միշտ կիւրակէ օրերն եղած է, մինչդեռ ժողովեալ էին : Ժողովելն հացի բեկմանն նշանակ է. ինչպէս ըսինք :

Ինչո՞ւ կիւրակէ օրերուն կատարել այս տիւրական հրամանն եւ ոչ հինգշաբթին. որ բուն իսկ հաստատութեան օրն էր : Աւետարանք յայտնի ցոյց կուտան՝ զի ինքնին Փրկչին մեր օրինադրած է զայդ այդպէս : Միաշաքարթի երեկոյ է՝ նոյն իսկ յարութեան օրն առաջին, Յիսուս յեմմաւուս գնացող աշակերտաց կը մատուցանէ իր մահուան յուշարարն . հացը կ'առնէ կ'օրհնէ կը բեկանէ եւ կուտայ : Աշակերտաց հետ Փրկչին Յիսուսի հացի հաղորդելուն վկայ են նաեւ Գործք Առաքելոց : Գործոց Ի. դուռն՝ Պաւղոս վերակացու է հաւատացելոց

Ժողովոյն յաւուրն միաշարաթուց (մեր թարգմանութիւնն՝ միայն շաբաթուց կ'ըսէ. այլ յոյն ունի միա դօն սալվարօն) :

Կիւրակէից այս Ժողովոյն մէջ կը կատարուէին հաւատացիոց հաշիւներու յարգարումն. որով թէ առ տնին եկեղեցւոյն եւ թէ հեռաւորաց համար նպաստք եւ օժանդակութիւնք կը մատուցուէին: Ըստ այսմ Պաւղոս առ Կորնթ. առաջին թղթոյն վերջն կ'ըսէ . ի՞նչ կարգադրութիւն որ ըրի Գաղատացւոց հաշիւներուն համար՝ նոյնպէս ըրէք զուք այլ «ըստ իւրաքանչիւր շարաթուցն»: Այս վկայութեամբ սակաւ մի ողի կրնան առնուլ մեր եկեղեցւոյ զանձանակներուն եւ սնականներուն սիրահար աւանդապահք:

Յուստինոս վկայ առ Անտոնինոս բարեպաշտն զրելով Արեւոսօր կը կոչէ Միաշաբաթին եթէ Կիրակի բառն վարէր Տէրունին՝ զուցէ թէ աւելի ընդարձակ իմաստիւ պիտի կարենայինք խորհիլ: Ինչո՞ւ այս : Վասն զի Փրկչին երեւմանց թուոյն մէջ՝ յարութենէն յետոյ՝ անկասկած ունի՞ք հինգշաբթի մը , որ է վերջինն, համարձման օրն : Սակայն այդ օրուան Ժողովոյն համար՝ ի բեկանեղ գնացն՝ որ եւ է վկայութիւն չունինք ի Գրոց:

Ս. Գոհութեան արդիւնքն ըլլալով Յնծութիւն՝ նախկին հաւատացելոց սովորական դարձած էր՝ կիւրակէն յորում Պատարաքն կը հռչակուէր՝ Օր ցնծութեան կոչել : Այս բացատրութիւն կը պարզէ աչացոս առջեւ մեր սիրտուն Հարց երանելեաց կրկնակի խոհական իմաստութիւնն. ըստ որում՝ նախ՝ տէրունի (կիւրակէ) աւուրց վրայ կարգադրած են մեծահանդէս տաղաւարքն, եւ ոչ ամսաթուին , ինչպէս ունին յոյնք եւ լատինք . բայց ի Ս. Ծննդենէ, որոյ վրայ բաւական դուցէ ըսեմ կասկածիմ՝ թէ չըլլայ բնածինն. երկրորդ՝ տէրունին եւ տէրունականն՝ օրն եւ յիշատակն՝ յարմարապէս զուգելով իրարու հետ . որով ծնունդ առած են երկրորդական Յնծութեան օրերն, սօնականքն. յորս Պատարաքն կը մատչի :

Այլ թէ ոմանք Գործոց Բ, 46 համարին վրայ յեցեալ , ուր կ'ըսէ՝ թէ Հանապազօր կանխեալ միաբանութեամբ ի տաճարն, եւ առ տնին բեկանեիկն գնացն, ըսեն՝ թէ հաւատացեալք ամեն օր ի տաճարին Ժողովելով կը պատարադէին. կը պատասխանեմք՝ թէ այդ զլսոյն 46 համարն նոյնիմաստ չէ 42 համարին հետ. այլ պարզ սաղմոսերգութեանց, զորս ի տաճարին կը կատարէին, եւ այդ երիցս յաւուրն, (ըստ հրէական սովորու-

թեան)։ Իսկ բեկանել զհացն միշտ առ տնին է, եւ հանապա-
զօր բառին հետ չունի որ եւ է յարարերութիւն։ Մեռածանե-
րորդ զարէն առաջ որ եւ է Եկեղեցի ունեցած չէ կարծեմ այդ
հ. նապազօրեայ սովորութիւնն։

Ինչ էր ուրեմն այդ սաղմոսերգութիւնն եւ ինչ կանոնաւ
կը կատարուէր. ինչպէս այդ մեղմիւ ծնունդ տուաւ ժամա-
կարգութեանց եւ աղօթից. ահա համառօտիւ։

Հասուկստոր ըլլալով մեր խօսքն՝ ներուի տյապէս յանկար-
ծական անցքերն։

Ամենեւին կասկած չկայ՝ թէ Քրիստոնէից պարտականու-
թիւնն աղօթից մասին՝ երրայական ժողովարանէն նուազ չէր։
Յաւուրն երիցս աղօթելն՝ Դործոց մէջէն ակնյայտնի է։ Քրիս-
տոնէական Պատարագին վեհագոյն սրբութիւնն՝ յայննապէս
քաւութեան միջոյններն կ'ընծայէ. պահք, աղօթք, արաատք,
կը յառաջեն եօթնեկին սրբագոյն օրն, ցնծութեան կիւրակէն,
Պատարագամատոյց տէրունականն. այն օր՝ խնդութեան հաշ-
տութեան դոճութեան օր է. օրհնութիւնք եւ երգք հոգեւորք
եւ ալելուք կ'ըսկսին, եւ Պատարագն կը յաջորդէ։ Այսչափ
բաղմադիւի իմաստներու յարմարողն ո՛չ ապաքէն Դաւթեան
սաղմոսարանն է։ Այսպէս կ'ընեն նախկին Հաւատացեալք, ի
Ս. Ժողովս։ Չմոռնանք յիշեցունել՝ թէ առաջին զարէն սկսեալ
Փրկչին նուիրական երգեր ալ շարադրուած եւ զօրծածուած
են սաղմոսերգութեանց պահուն. այլ թէ ասոնք եւ անոնք
համառօտ եւ սովորական անուամբ Սաղմոսերգութիւնք կոչ-
ուած են։

(Շարայաբեի)

Ս. Վ. ՆԱԶԱՐԵԹԵԱՆ

ՊԱՏԿԵՐ ԼԱՆՊԵՍՆ

Ե Ի

ԿՐՕՆՔ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Պատկեր հանդիսին մէջ վերջերս հետզհետէ իմաստասիրական կրօնական յօդուածներու շարք մը հրատարակուեցաւ . անշուշտ Պատ. ընթերցողք յօժարակամ եւ ակնորժանօք կամ ոչ կարդացին զայն , ինչպէս եւ մեք :

Պատուական հանդիսիս Դրոշմն ըլլալով կրօնք եւ Գիտութիւն, մանաւանդ հայերէն լեզուի հմտութիւն, ներուի ինձ Խմբագրութեանս կողմէ (չունենալով եւ ոչ փոքու իւրք անձնական յաւակնութիւն եւ կամ օտարութիւն խորհուրդ)՝ միայն ի սէր եղբայրութեան՝ որպէս զի աւելի արդիւնաշատ եւ նպատակաբարձ ըլլայ զհմտութեանց Գիտութեան՝ Իմաստասիրութեան՝ խօսքն, յորդորել հայերէն լեզուով , իմանալի հայերէնով գրել , Իմաստասիրական բանախօսութիւնն եւ նոյն իսկ ամենապարզ խօսքն՝ յինքեան արդէն իսկ զժողովրդութիւններ կը պարունակէ, ընտանեկան եւ պաամական լեզու չէ. որով ընթերցողն կամ ունկնդիր՝ կամայ թէ ակամայ պիտի ստիպուին տայ մտաց զթ սակաւու. եթէ ասոր վրայ բարդենք անսովոր լեզու մ'ալ՝ անաւանելի կը դառնայ խօսքն եւ զուցէ թէ տաղտկալի . որով անշուշտ զուտ եւ ապարդիւն վաստակ երկու կողմէ :

Անկասկած է՝ թէ ճշմարտութիւնն յինքեան է, եւ արտաքինօց անկարօտ. չուզեր ոչ զարդ , ոչ պաճուճանք եւ ոչ սեթեւեթ. մերկ կ'ուզէ մնալ արտաքին պատանքներէ . սակայն մեք եւ առ որս կը խօսինք՝ արտաքին պատեան մ'ունինք, եւ չառ թանձր պատանք մը , մտրմինն . ուսկից պիտի ջանանք թափ անցունել այդ ճշմարտութիւնն. եթէ չըլլայ այդ երկաւորի սրուած՝ եթէ չըլլայ այդ պողովատիկ՝ կասկածիմ թէ ինքն իր վրայ գալարի եւ մնայ հոն ուր որ էր . թէպէտ եւ միշտ ճշմարտութիւն :

Մարդ՝ նիւթական արարած՝ հրապոյր կ'ուզէ. նիւթական

է այս ալ չստ սնգամ. սուանց այսր՝ տաղտուկ եւ ձանձրոյթ կ'ըզգայ :

Ինչպէս շատ գիտական ճիւղերու՝ նոյնպէն եւ շատ աւելի կրնանք սնշուշտ վկայել իմաստասիրականին յարմար է մեր ջրապինդ եւ փափուկ հայերէնն. թէ նորս եւ թէ մանաւանդ հինն : Իմաստասիրողէն կը պահանջուի հմտութիւն լեզուի, ընտրութիւն բառականին եւ վայելուչ գործածութիւնն այդ երկուքին :

Իցիւ թէ ներելի ըլլար ըսել՝ թէ փիլիսոփայականին ցամաքութիւնն մերթ ընդ մերթ ընտանեկան կամ պատմական հատուածներով զովացունել :

Եւրոպիոյ չքնաղ այլ խաղաղիկ քաղաքի մը հիասքանչ կեդրոնին մէջ պարտերուած եօթնեւտասնամեայ զուտրթ պատանի մը կը յիշեմ՝ բաւական տարիներ առաջ, շրջապատեալ իր դասակից պատուական ընկերներէն Հանդիսարան Սրահին մէջ, Ուսուցչաց եւ Ուսուցչապետաց ներկայութեամբ՝ փիլիսոփայական եւ աստուածաբանական ընթացից մէջ իրեն վիճակած նիւթին վրայ ճառախօսել. տաաջարկեալ խնդիրն էր Կրօնն :

Թէ որչափ յաջողած է յայդմ այդ պատանին՝ չկրցի որոշել. հին հայերէն կը խօսէր իր ճառն :

Իբր օգտակար եւ ընդունելի կը նուիրենք զայն Պատկերիս Պատուական ընթորցողաց. իրենց թողով կշռել եւ վճռել. եթէ հաճին կարգալ :

Ա. Ա. Կ. Կ. Կ. Կ. Կ.

Ի ՎԵՆԵՏԻԱ

ՅԱՂԱԳՍ ԿՐՕՆԻՅ

Ա. Բանդի ստանուն իմաստունք բազմանուն յաշխարհի եւ անթիւ մուրրութիւնք յածին օր ըստ օրէ, մանաւանդ 'ի վերջին աւուրս յայտոսիկ, ուր եւ զբրիստոսականս կրօն յօդս ցնդել բազմապիսի ապիրատութեամբ տքնաջան վաստակով պնդին ու մանք եւ 'ի մերում իսկ միջի, Եկեղեցի սուրբ որ ամրացեալն է 'ի հաստատուն վիմի՝ որ ոչ 'ի ներքնոց եւ ոչ 'ի վերնոց սասանեալ՝ անդու ջանահնար ընդդէմ այդպիսեաց մաքառեցաւ միշտ զմեծ մաքառումն աղէխարչ մօր ընդ որդւոյն կո-

րուսա, և Դնոյն ջան հանապազորդէ : Թողցի և ինձ ի Պատուական Հարցոյ և Նղբարց ըստ առաջագործոյդ ինձ խնդրոյ զչարագէտ մուրութեանց քակտել զանիրաւ կրճիմն և յանդիմանել նոցա ըստ իմումս կարի :

« Զէր լեալ երբէք խորհուրդ ազխարսեր և աշխարհակործան քան սրով ոմանք ճգնեցան խզել զզօղ միաւորութեան մարդկան ընդ Աստուծոյ, և զառաքինութեան և զկարգաց և զօրինաց սկիզբն՝ արտաքոյ կրօնից զրահաւ խնդրել, և բարոյական իմն միաբանութիւն մարդկան կարծել առանց կրօնից : Եւ հնա՛ր ինչ էր կարծել եթէ ի ծայրայեղս յայս զանգա՛շանս անկանիցի մարդ ի վրիպակահաւ մուրութիւնս : Եւ զինչ մեծամեծ ճգանց բանի և մտաց պէտք՝ առ ի խելամուտ առնել զմարդ եթէ սանձս յօժարութեանց կարեաց իւրոց՝ որ միշտ քան զսահմանս պարսուցն վաղեն՝ զնիւ հարկ է և պիտոյ, և զի ուր մեղկեալ թուլանս բարք՝ անդէն և օրէնք անզօր անկանին, և զի բարեզարդութեան կենաց ճղճիմն է ազգեցութիւն՝ ուր անաւս լեալ Աստուծոյ իշխանութեան : Եւ զի մերկանալ ի սրտից ազգաց զազգմունս կրօնից՝ պախուցաթափ թոյլ տալ զամենի կիրս ասի՝ և զվատչուէր ախտս ի սանձարձակ ազատութեան չլթայաղերձ՝ և զառկանաբար և զաշխարհաւեր սկզբանց զազգմունս ժանապարծս մեծանել ի սիրտ անդր մարդկային ընկերութեան :

Սանման եւ բաժանումն կրօնից. — Կրօնք սահմանեցան ըստ իմաստնոց՝ Զօրութիւն կամաց և և սրտի որով յարգ և պաշտօն մատուցանի որում ի վեր է քան զընտրութիւն :

Կրօնք առ հասարակ և յընդհանուրս ոչ այլ ինչ կն՝ բայց խոստովանութիւնն հիմնական ինչ վարդապետութեանց եւ պաշտօն գերագունքին :

Խոստովանութիւն ասեմ հիմնական ինչ ճշմարտութեանց. այսպէս Գերագունքին եռքեան . չասեմ զճշմարտէն և եթ՝ այլ և ամենայն մտացածին աստուածոց զիցակրօնից, զոր որպէս աստուածս ճշմարտս գիտէին և ծառայէին զնոսա : Տեսչութեան նորա և հայրախնամ հոգոյ՝ զոր խոստովան լինէին աւննայն ազգք . որպէս երբեմն և ի մերոց ոմն առ Ս. Նահատակն Գրիստոսի առ մերս Լուսաւորիչ տէր . Եթէ ոչ առնուցուս յանձն զիցն պաշտօն մատուցանել, մանաւանդ այսմ մեծի տիկնոջ Անահայոյ՝ որ է փառք մեր և կեցուցիչ : Ի ճըշ-

մարտութեանց համարի է Խնտրութիւն բարեոյ եւ չարի, զորմէ չիք եւ ոչ մի եթէ ժողիցի կալ յուրաստ : Ի բարի առնելն ո՞րք ոչ արդեօք ազգութեան բարիս եւ գովելիս ոչ ունիցի ի սրտի . ո՞րք ոչ խոստովան լինիցի եթէ եւ յանհնարին մոլորութիւնս զսոսածելոց անգամ ազանց ի չար առնելն զո՞րք ողորականք մատչէին ի քաւութիւն :

Պաշտօն ասացաք Գերագունին, զի որում ի վեր է քան զամենայն՝ զոր աստուած կոչեմք՝ մատուցանի արժանաւորն եւ եթ ուրաս պաշտամանս Այլ զի մեր բանք ատեն զառհասարակ կրօնից են, այսինքն է՝ զպաշտամանէ , վասն այսորիկ եւ զանոտի պաշտամունս զիցակրօնից անգամ կոչեմք արժանաւորս, իմա՝ այդպիսի աստուածոց, եւ տես ինձ դարձեալ զի 'ի տիղծ գարշութիւնս հեթանոսաց էին երգումնք եւ վկայութիւնք երգմանց յանուն Անծանօթի ուրուք, եւ այլ դործք եւ բանք այսպիսիք՝ զոր առնէին անդիտացեալ զվասն ոյրն եւ զյոյր անուն :

Իայց քանզի առանց էութեան պաշտեցելոյ չէ հնար կալ կրօնից կամ ի վիտ առնուլ զայն , վասն այնորիկ քաւական թուիցի առաջին մասն բանիս :

Ոմանք համարին եթէ Պաշտօն գերագունին չատ իցէ 'ի սահմանել զկրօնս, այլ ինձ թուի՝ եթէ կրօնք լայնատարած ունիցին միտս քան զայլ, զի ի պաշտաման գերագունին թէպէտ եւ երեւեսցին կրօնք՝ այլ ոչ եթէ ողջամբ այլ մասամբ . զի պաշտօն զործ ինչ է ներքին կամ արտաքին, այլ արտաքոյ նորա են այլ ճշմարտութիւնք զորս անջատ եւ ջոկ իմանամք ի պաշտամանէ :

(Շարայարեյի)

ՕՐԷՆՍԴՐՈՒԹԻՒՆ ՕՍՄԱՆԵԱՆ

ԸՍՏ ԾԻՍԻՆ ԱՆԱՖԻՏԱՅ

ԳԼՈՒԽ Դ.

ՈՒՐԻՇ ԺԱՌԱՆԳԱՑ՝ ՕՐԻՆԱՌՐԱԿԱՆԱՑ ՀԵՏ ՀԱՍԸՆԹԱՑՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

(Շարունակութիւն տես քիւ 10)

Եւդ. 157.— Հօր համար՝ երեք ղիպուածք կը ներկայա-
նան համընթացութեան օրինաւորականաց ընդ միւս ժառանգս .

1. Եթէ հանգուցեալն որդի մի կամ թոռն մի ունենայ,
հայրն վեցերորդ մասը կ'առնու իրրեւ օրինաւոր բաժին :

2. Եթէ ուղղակի զուստր կամ յորդւոյ ծնեալ թոռն կայ,
հայրն կ'առնու, բայց ի վեցերորդ մասէն, զմնացորդն ժառան-
գութեան, յետ տալոյ զբաժինս միւս համընթացողաց :

3. Ի պակասութեան որդւոց, հայրն կ'առնու բոլոր ժա-
ռանգութիւնը իբր օրինաւորական եւ ընդհանուր ժառանգ, յետ
բաժնալոյ զօրինաւոր բաժին այրի կնոջ, եթէ կայ :

Յօդ. 158.— Հայրական հաւն՝ հօր նոյն եւ նման իրա-
ւունքն ունի, ի պակասութեան նորին, ի բաց առեալ հետեւեալ
զարտուղութիւնները .

1. Հանգուցելոյն հօրը մայրը՝ ի բաց կը մերժուի ի հօրէ,
բայց կը համընթանայ ընդ հաւուն :

2. Եթէ հանգուցեալն իբր ժառանգ թողած է հայրը,
մայրը եւ մէկ ամուսին մը, մայրն կ'առնու չորրորդ մասն
մնացորդին, յետ բաժնալոյ ամուսնոյն բաժինը . եթէ հանգուց-
եալն թողած ըլլայ հաւը փոխան հօր, մայր հանգուցելոյն բոլոր
ժառանգութեան երրորդ մասը կ'առնու :

3. Տիրոջ հայրն, ի ներկայութեան իւր որդւոյն, բացառութեամբ հաւուն, փրկանաւորեալ անձէ թողեալ ընչից վեցերորդ մասը կ'առնու :

Ի ներկայութեան հօր, հարազատ եղբարքն կամ արեւակիցքն եւ հաւն կը մերժուին ի ժառանգութենէ : Բայց եղբարքն կը ժառանգեն ի ներկայութեան հայրենական հաւուն :

Յօդ. 159.— Ժառանգական իրաւունք եղբարց կամ համամայր քերց եռատեսակ է :

1. Եղբարյն կամ համամայր քոյրն վեցերորդ մասին իրաւունք ունի :

2. Եթէ բաղմաթիւ եղբարք կամ համամայր քորք կան, երրորդ մասը կ'առնուն՝ որ կը բաժնուի ի հաւասար մասունս :

3. Ասոնք ի բաց կը մերժուին յորդւոց կամ ի թոռանց կամ ի դստերց թոռանց՝ որ յորդւոց ծնեալ ըլլան, ինչպէս նաեւ ի հօրէ եւ ի հայրենական հաւէ :

Յօդ. 160.— Ամուսին այրն՝ կէսը կ'առնու, եթէ հանգուցեալ կինն որդիք կամ թոռունք չունենայ : Ուրիշ որ եւ իցէ զիպուածի մէջ չորրորդ մասը կ'առնու :

Յօդ. 161.— Ի պակասութեան որդւոց եւ թոռանց՝ որ ծնեալ են յորդւոց, կինն կամ կանայքն, եթէ բաղմաթիւք են, չորրորդ մասը կ'առնուն, իբրեւ օրինաւոր բաժին :

Ի Համընթացութեան որդւոյ կամ թոռան, որ ծնած ըլլայ յորդւոյ, այրի կինն կամ կանայք ութերորդ մասը կ'առնուն :

Յօդ. 162.— Ուղղակի ժառանգ եղող դստերց համար երեք զիպուածք կրնան ներկայանալ :

1. Եթէ դուստրն միակ է, կէսը կ'առնու :

2. Եթէ դստերքն բաղմաթիւք են, երկու երրորդ մասունքը կ'առնուն, զոր կը բաժնեն իրենց մէջ ի հաւասար մասունս :

3. Ի համընթացութեան ուղղակի ժառանգ եղող որդւոց կամ դստեր, որդին դստեր բաժնին կրկնապատկը կ'առնու :

Դստերքն ընդհանուր ժառանգք կ'ըլլան որդւոց համընթացութեան համար :

Յօդ. 163.— Դստերք որդւոց իբրեւ ուղղակի դստերք են՝ Վեց զիպուածք կը ներկայանան իրենց նկատմամբ :

1. Երբոր մի միայն դուստր կայ, ասիկայ ժառանգութեան կիսոյն իրաւունք ունի :

2. Երբոր բաղմաթիւ են դստերքն, երկու երրորդը կ'առնուն :

3. Նոքին իսկ վեցերորդ մասը կ'առնուն, եթէ համընթանան ուղղակի դատեր մը հետ :

4. Ի բաց կը մերժուին, եթէ երկու ուղղակի դատերը ըլլան :

5. Եթէ նոյն դատերը (որդւոյն) համընթանան հաւասար կամ ստորին աստիճանի արու թոռան մը հետ, յորում զիսկ-ուածի ընդհանուր ժառանգք կ'ըլլան թոռան համընթացութեան համար, այս թուին իւրաքանչիւր դատեր կրկնապատիկը կ'առնու :

6. Նոյն դատերքն բոլորովին ի բաց կը մերժուին համընթացութեամբ ուղղակի որդւոյ հանգուցելոյն :

Յօդ. 164. — Հարազատ քորք կը ժառանգեն հետեւեալ կերպիւ .

1. Եթէ մի միայն ըլլայ քոյրն, կէսը կ'առնու :

2. Եթէ երկու կամ առաւելագոյն են, երկու երրորդ մասունքը կ'առնուն :

3. Ի համընթացութեան հարազատ եղբարց հետ, եղբարքն դատերց կրկնապատիկը կ'առնուն :

4. Համընթացութեամբ հարազատ եղբօր, հարազատ քորքն ընդհանուր ժառանգք կ'ըլլան եւ ժառանգութեան մնացորդը կ'առնուն, համընթանալով ուղղակի դատեր մը հետ կամ հանգուցելոյն որդիէն ծնեալ դատեր մը հետ :

Յօդ. 165. — Արեւակից քորքն իրրեւ հարազատ քորք են. կը ժառանգեն հետեւեալ կերպիւ .

Եթէ մի միայն է քոյրն, կէսը կ'առնու :

Եթէ երկու կամ առաւելագոյն են եւ հարազատ քոյրեր չունին, երկու երրորդ մասունքը կ'առնուն. նոքին իսկ վեցերորդ մասը կ'առնուն համընթանալով մի միայն հարազատ քեռ հետ :

Նոքին իսկ արեւակից քորք ի բաց կը մերժուին համընթացութեամբ հարազատ քերց, միայն թէ արեւակից եղբայր մը չըլլայ, որ զիրենք ընդհանուր ժառանգ ընէ :

Արեւակից քորք վեցերորդ մասը կ'առնուն, երբոր համընթանայ ուղղակի զուստրն կամ որդւոյ զուստրն :

Յօդ. 166. — Հարազատ եւ արեւակից եղբարքն եւ քորք ի բաց կը մերժուին յորդւոյ կամ յարու թոռանէ որ եւ է աստիճանի եւ ի հօրէ :

Արեւակից եղբարք եւ քորք ի բաց կը մերժուին ի հարազատ եղբօրէ եւ ի հարազատ քեռէ, ի համընթացութեան ուղղակի դատեր կամ դատեր յորդւոյ :

Յօդ. 167. — Մօր համար երեք զիւլուածք համընթացութեան կը ներկայանան :

1. Ինքն վեցերորդ մասը կ'առնու , իբրեւ որոշ օրինաւոր բաժին, երրորդ որդի մը կամ որոյ եւ է աստիճանի արու թոռն կայ, եւ երրորդ բազմաթիւ եղբարք կամ քորք կան :

2. Նոյն ինքն ամբողջ ժառանգութեան երրորդ մասը կ'առնու ի պակասութեան վերոյիշեալ ժառանգաց, կամ մնացորդին երրորդը , յետ բաժնաւոյ ամուսնոյն եւ հօր օրինաւոր բաժինը :

Յօդ. 168. — Ժառանգութեան վեցերորդ մասը կը պատկանի հայրենական կամ մայրենական մամուն, թէ՛ մի միայն ըլլայ անիկայ թէ՛ աւելի նոյն աստիճանէն :

Մերձաւորագոյն աստիճանք ի բաց կը մերժեն հեռաւորագոյնները . այսպէս ներկայութիւն մօր՝ ի բաց կը մերժէ հայրենական կամ մայրենական մամերը . հօր մայրն ի բաց կը մերժէ հայրենական մամերը , եւ հայրենական հաւուն մայրն ի բաց կը մերժէ նոյնպէս հայրենական մամերը , ի բաց առեալ հօր մայրը, որ կը համընթանայ հայրենական հաւուն հետ . վերջապէս ժառանգ եղող մամն ի բաց կը մերժէ հայրենական եւ մայրենական հաւուն մամերը :

Հայրենական մամն ի միտջէ կողմանէ միայն՝ կը բաժնէ վեցերորդ մասը երկու կողմանէ ազգական եղող մամուն հետ, ի հաւասար մասունս :

(Շարայարեյի)

Պ Ա Տ Մ ՈՒԹ Ի Ն

ՍՐԲՈՒՀԻ ՄՈՆԻԳԱՅԻ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ

ՅՈՂԱՋԱՆՆԵԾ Վ. ԱՔԻԿԵԱՆ

(Շարունակութիւն տես քիւ 10)

Բայց այն կրօնքն՝ որ ի սկզբանէ է, եւ մինչեւ ցլախճան աշխարհիս պիտի տեսէ . այն կրօնքն՝ որ Յիսուսի Քրիստոսի Եկեղեցւոյն յանձնուած է տարածելու զայն, եւ սորվեցնելու աշխարհքիս անոր ճշմարտութիւնը, սրբութիւնը եւ սէրը. այն կրօնքն ինչ նշաններով պիտի ճանչնանք . Ահաւասիկ այս մեծ խնդիրը կը յուզէր Ափրիկէի չորս կողմը՝ երբ Օգոստինոս հոն հասաւ . Մէկ կողմէն իւր ուսմանց ընթացքը, միւս կողմէն մանաւանդ Դոնատեան հերետիկոսաց հետ ունեցած հակաճառութիւնքը, ըրին որ Օգոստինոս ի մօտոյ քննելու ստիպուեցաւ այն հոյակապ շէնքը, զորն որ Ուղղափառ Եկեղեցի կ'անուանենք . Հրճուալից աշխուժով մը զրիչը ձեռք կ'առնուր եւ այն փառաւոր շէնքին անհունութեանը դիմաց ընդարձակ եւ ճոխ հանճարը զոհութիւն եւ հաճութիւն մը կը զգայ . մերթ զմնելով, մերթ մրցելով, մերթ նկատած հիանալի լուսո՛ առջին սիրտը վառուելով, բայց տխրելով միանգամայն կոյր մարդկանց զժախտութեանը վրայ, կը կրկնապատկէ իւր խօսակցութիւնները, քարոզները, թուղթերը եւ ճառերը, որպէս զի կարելի եղածին չափ սուրբ Եկեղեցւոյ ճշմարտութիւնն եւ մեծփայելութիւնը տեսանելի ընէ ամենուռն աչքին . Իւր ամենօրեայ խօսակցութեան նիւթն է Եկեղեցւոյ ծագումը, հրաշափառ հիմնարկութիւնը, կացութիւնը՝ յորում Աստուծոյ նախախնամիչ աջը յայտնի կ'երեւի . սքանչելի միութիւնը, պատմական ստուգութիւնն եւ ընդհանրութիւնն, որով կը

պապանձեցնէ Դոնատեան հերետիկոսներն, որոնք աշխարհքիս մէկ փոքրիկ անկիւնը սոսկ ամփոփուած են . սրբութիւնը՝ որով կը բարեկերպուին ոչ միայն անհատք , այլ օրէնք, բարք, ժողովուրդը՝ ակամայ ահռելի եւ ընդդիմամարտ կրից :

Երբեմն Օգոստինոս կը ստիպէ իւր հակառակորդները խոստովանելու իրենց պարտութիւնը հրապարակական հսկածառութեանց մէջ . երբեմն ալ իւր զրութեանց մէջ անոնց առաջարկած չնչին զժուարութիւններն ոչնչացրնելէն ետեւ՝ թոյլ կուտայ իւր սրբին որ սիրոյ սլաքներ արձըկէ . հակայն վայրկեան մը իւր մահակը վար կը ձգէ . այն ժամանակ հայր մ'է , մայր մ'է :

Ոչ ոք իրեն պէս միացուցած է մի եւ նոյն հոգւոյ մէջ, այնքան զօրաւոր արամաբանութեան հետ, այն աստիճան սրտի զորով եւ փափկութիւն . Վերջապէս՝ քսան տարի կռուելէն ետեւ , հերետիկոսութեան վերջին եւ որոշողական հարուած մը տալու նպատակաւ , ժողովքի կը հրաւիրէ Ափրիկէի թէ ուղղափառ եւ թէ հերձուածող եպիսկոպոսները . առաջիններէն խօսք կ'առնու որպէս զի պատրաստ զոնուին՝ եթէ հարկը պահանջելու ըլլայ , հրաժարելու իրենց աթոռէն ընդհանուր Եկեղեցւոյ օգտին համար : Խաղաղութեան վրայ՝ լի զորովագութի ոգւով ճառ մը խօսելով, կը բանայ այն հուշակաւոր ժողովքը՝ յորում չորս հարիւրէն աւելի եպիսկոպոսունք ներկայ գտնուեցան . կ'իջնայ յետոյ տապարէզ, օրերով կը մաքառի հակառակորդացը հետ, եւ կը ստիպէ զանոնք խոստովանելու իրենց պարտութիւնն, եւ ասանկով կը վերջացընէ այն դժնդակ հերձուածը , շնորհելով ընդհանուր Ափրիկէի խաղաղութիւն եւ միութիւն, եւ արժանի հանդիսանալով համօրէն ուղղափառ Եկեղեցւոյ գովասանացը :

Ահաւասիկ Օգոստինոսին գրութեանց առաջին մասը . ընթերցողք ասիկց կրնան գուշակել թէ ինչ ճոխութիւն պիտի չունենան հետեւեալ մասերը : Աստուած, հոգի, եւ այս երկուքը իրարու հետ միացընող կապը՝ կրօնք . իրրեւ կեդրոն կրօնքին՝ Յիսուս Քրիստոս . իսկ իբրեւ չարունակութիւն Յիսուսի Քրիստոսի՝ սուրբ Եկեղեցի : Ի՞նչ վայելուչ ներդաշնակութիւն : Բայց այս ամէնը իւր կանգնած տաճարին տակաւին զեանայարկը կը սեպուի :

Իրօք ալ Օգոստինոս հոն հասածին պէս, կոթընելով այն անխախտելի վիմին վրայ՝ վստահութեամբ կը մանայ տաճարին

մէջ, եւ քանի որ առաջ կ'երթայ՝ վստահութիւնն ալ կ'աճի, եւ կը սկսի զննել հեռզհեռէ՝ անոր խորութիւնը եւ բարձրութիւնը :

Նախ եւ առաջ կը սկսի Աստուծոյ, ոչ ինչպէս ի Քառիաքում ճանչցած էր, ոչ Քրիստոնէի մը մասց ազօտ լուսովը, այլ յայտնութեան արեւուն պայծառ լուսովը : Աստուած՝ մի եւ երեք . մի ընտելեամբ, եւ երեք անձով. Հայր՝ նախասկիզբ Որդւոյն . Որդի՝ ի Հօրէ ծնած ի յաւիտենից . Հոգին Սուրբ՝ ի Հօրէ եւ յՈրդւոյ ելած եւ բզխած ի յաւիտենից : Այս անպին խնդրոց վրայ կը խօսի Ներքորդութեան ճառին տասնըհինգ գլխոց մէջ, զորն որ սկսած էր՝ ինչպէս որ ինքն ալ կը խոստովանի, « պատանեկութեան տարիներէն, եւ աւարտած է ի ծերութեան » : Մինչեւ իւր ժամանակն Եկեղեցւոյ Հարց մէջ Տէրատուդիանոս միայն վայելչապէս խօսած էր այն զփառաւորն ինչորոց վրայ . բայց հոս խորհրդածութիւններն աւելի ճիշտ, աւելի փիլիսոփայական, եւ եթէ կարելի է ըսել, աւելի անհրաժեշտ են, առանց սակայն կորսնցընելու իրենց վստահութիւնը : Կը համարձակինք ըսելու, որ Օգոստինոս՝ իւր Յաղագս Ներքորդութեան գրքին մէջ, եւ Պօսիւէ՝ իւր Վերելորքիւն անուանած գրութեանը մէջ, ըսած են զերազանցապէս ինչ որ կարելի է թոթովել այն անմատչելի լուսոյ վրայօք, յորում կը բնակի Անտեսանելին :

Յետոյ Աստուած իւր լուծիւնէն զուրս կ'ելլայ . կը ստեղծէ . ինչպէս . ինչո՞ւ համար : Օգոստինոս այս երկրորդ խնդրոյն քննութեանը ձեռք կը զարնէ. այս երկրորդ խնդրիւր՝ նոյն իսկ Ամենասուրբ Ներքորդութեան խորհրդոյն վրայ խօսելէն հաջն ալ, զարհուրելի եւ ահաւոր խորհուրդ մ'է, որուն առջին նախնի ամենամեծ փիլիսոփայք պապանձեցան . Կրկին եղանակաւ կը ճառէ տրարչութեան վրայ . իբրեւ բնազանցազէտ՝ կը խորաբանէ, եւ իբրեւ քերթող՝ կը նուազէ : Մովսէս մարգարէին Ծննդոց առաջին գլխիւնը մեկնելու համար տառնելու գիրք կը զոհէ. մէն մի կէտին վրայ մանրամասն կը խօսի . անհամեմատ հմտութեամբ ճօխութեամբ եւ սրամտութեամբ կը ճառէ ընդհանուր սկզբանց վրայ, ինչպէս նաեւ բնական պատմութեան ամենափոքր խնդրոց վրայ : Արարչութեան եօթն օրերը չընդունիր իբրեւ սովորական օրեր, եւ կը նախադրէ արդի գիտութեան պահանջած անորոշ ժամանակները . իւր հանճարը՝ լուսոյ ջրոյ օղի եւ մանաւանդ մարդու ոտեղման

վրայ լուսափայլ կայծեր կ'արձկէ, եւ կը պարզէ մեր աչաց՝
զանազան մեկնութիւններով՝ ընդհանուր արարչութեան ու-
սումն, որուն մէկ մասն ալ կը գտնանք Յաղագս երաժշտու-
թեան ճառին մէջ : Այն ինչ հիանալի արատեսութիւն է , կը
գոչէ Հայրն Կրօնորի, Օգոստինոսին ամէն ըսածները լիովին կը
համաձայնին այն պատասխանին հետ, զորն որ այսօրուան զի-
տութիւնը կը պատրաստուի տալու սա հարցման . ինչ է
նիւթը :

Տեսանք բնազանցագէտը , լսենք այդ քերթողը . բայց
ինչպիսի՞ քերթող . քերթող եւ բնազանցագէտ հեազհետէ եւ
միեւնոյն էջին մէջ . կարգացէք խոստովանութեանց երեք վերջի
զուխները . կը գտնաք հոն արարչութեան վրայ կատարեալ
քերթուած մը երեքի բաժնուած, զիւցազնական բանաստեղ-
ծութիւն մը լի պերճութեամբ . կը լսէք ամէն արարածներն ,
որոնք մէկիկ մէկիկ երգելու կուզան Աստուծոյ՝ իրենց Արար-
չին մեծվայելչութիւնը :

Բայց արարչութեան մէջ չարն անաւասիկ երեւան կ'ել-
լայ . մտաւոր , բարոյական եւ բնական չար իւր զուխը կը
վերցնէ : Ուսկի՞ց առաջ կուգայ չարը . մի'իքէ Աստուած կըս-
տեղծէ՞ զայն . թէ որ Աստուած չըստեղծեր՝ ուկի՞ց է : Անա-
ւոր խնդիր մը , որուն խուզարկութիւնն՝ ինչպէս ընթերցողք
կը յիշեն , խռովելով զՕգոստինոս երիտասարդութեանը ատեն ,
եւ Մանիքեցոց աղանդոյն մէջ գլորտկելով զանիկայ , տաս-
նուինը տարի չարաչար տանջած էր այնպիսի մեծահոգի պա-
տանին : Այս պատճառաւ ալ՝ այսօր նորանոր պաղափարներ
հնարելով չատ աւելի լոյս կը սփռէ նոյն նիւթի վրայ . Հա-
զիւ թէ Քրիստոսէ կը մկրտուի՝ այն խնդրոյն ետեւէ կ'իյնայ ,
եւ ա'լ ձեռքէ չձգէր . քսան այլ եւ այլ ճառերու մէջ կ'ընդ-
լայնէ իւր սքանչելի խորհրդածութիւնները չարի վրայ . կը
հասկնէ որ իրողութիւն մը չէ . այլ սոսկ բացասութիւն մը ,
կամաց տկարութիւն մը , արդարութեան պակասութիւն մը ,
ինչպէս որ զիշերը լուսոյ պակասութիւնն է . զիշերն՝ Աստուած
չէ ստեղծած , ինչպէս նաեւ մահը , ինչպէս նաեւ չարը . Նախ
հրեշտակն՝ եւ ապա մարդը , պատճառ կ'ըլլան չարին . ապըս-
տամբ հրեշտակն եւ ապականեալ մարդը՝ Թէպէտ եւ Աստուած
չստեղծեր՝ բայց կրնայ թոյլ տալ չարը . վասն զի պիտի պատ-
ժէ զայն . եւ այնչափ կը փառաւորուի չարը պատժելով . որ-
չափ որ փառաւորուի բարին վարձատրելով : Ստէպ անգամ

Օգոստինոս կը խօսի չարին ծագման վրայ , կը կրկնէ , կը բազմապատկէ մեկնութիւնները , եւ ամէն թեւերու վրայ կ'երգէ այն ասուր երգը . կը ցուցնէ որ անկեալ հրեշտակն է պատճառ մարդուն անկման , եւ մարդն՝ իւր անկման մէջ , ամբողջ իւր սերունդը մէկտեղ քչած տարած է . եւ արարչութեան այն տխուր պատմութիւնը շատ աւելի ողբալի կ'ըլլար մարդուս նկատմամբ , թէ որ փրկագործութեան խոստմունքը տրուած չըլլար իրեն : Երբ սորը Օգոստինոս այն կէտը կը հասնի , ուր Ադամ եւ Նւա , յանցաւոր՝ բայց զղջացած , եւ փրկագործութեան մեծ խոստմամբը զօրացած , յառաջ կը դիմեն կրկնով իրենց աղեացը մէջ մարդկային սեռը , կը սկսի զոչել . « Կրկին սէր՝ կրկին քաղաք կանգնեցին . սէրն Աստուծոյ , մինչեւ ատելութիւն անձին , առաջին քաղաքը կանգնեց , որն որ Աստուծոյ քաղաք կը կոչուի . սէրն անձին , մինչեւ ատելութիւն Աստուծոյ՝ երկրորդը հիմնեց , որն որ Սաղայելի քաղաք կ'ըսուի : Այն կրկին քաղաքներ հիմա իրարու հետ խառնուած են . եւ այս աշխարհքիս վերջը միայն պիտի բամբուկն . իրարու դէմ հիմայ միշտ կը տատերազմին , մին անիրաւութեան զրոշակին տակ , եւ միւսը արդարութեան . անոր համբերութեամբ դէմ դիր՝ զիմացիր . եւ ասոր բոլոր հառաջանքներդ ուղղէ : »

(Շարայարեյի)

ՆՈՐԱՏԻՊ ՄԱՏԵԱՆ

Վերջին տարիներուս ի Կ. Պոլիս զանուած Վարդապետութիւն ԺԲ Առաքելոց անուամբ յունարէն պատուական հին ձեռագիրն՝ քրիստոնէութեան որրանին սքանչելի մանրանկարն՝ ընդարձակ ծանօթութեամբ՝ հայերէն թարգմանուած է Սահակ Վ.է Նաղարեթեան, եւ հրատարակուած 263 էջերով :

Հնասօսներու՝ Ս. Գրոց քննիչներու՝ քրիստոնէութեան առաջին կազմութեան հետաքնին անձանց եւ Հայ. Եկեղեցին ուսումնասիրողներու համար ամենակարեւոր :

Կը վաճառի Պահճէ Գաբու ջրավաճառ Պօղոս Աղայի քով, Պոլսոյ ամեն հայ գրատուններն, Ղալաթիա Սեղբոս խան Բիւզանդեան գրատուն, Բերա Մեծ պողոտայի վրայ թիւ 153 հայ ծխավաճառին քով :

Գին 7 դանեկանի

ՊԱՏԿԵՐ տասն եւ հինգ օրը մի անգամ կը հրատարակուի

Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է
Կ. Պօլսոյ համար 40 դահեկան.
Դաւառաց եւ օտար երկիրներու համար
բղթատարի ծախքն ի միասին հաշուելով 50 . .

Խորաքանջիւր թիւ 2 դահեկան

ՊԱՏԿԵՐԻ խմբագրատունն է ի Բերա, Եեշիլ փողոց
Թիւ 1, ուր պետք է դիմել բաժանորդագրութեան եւ քերթին
գերաբերեալ այլ ամենայն խնդրոց համար .

RÉDACTION DU BADGUERE

Constantinople, Péra, rue YÉCHIL N ° 1

معارف نظارت جلیله سنک رخصتیه طبع اولمشدر